

**Eduskunnan
pankkivaltuuston
kertomus
1992**



Helsinki 1993

EDUSKUNNAN PANKKIVALTUUSTON KERTOMUS

	1992	Sivu
SUOMEN PANKIN TOIMINTA		
Taloudellinen kehitys	*	
Talous pysyi heikkona 1992	5	
Teollisuusmaiden taantuma jatkui ja valuutta- näiriöt lisääntyivät	5	
Kilpailukyvyyn parantaminen tukien Kotimarkkina-ajat suorissa valtuutuksissa ja rahoitusongelmissa	6	
Työttömyys ennätyslukuita	7	
Inflaatio pysyi hitaana	7	
Ulkoinen tasapaino parantui	7	
Valuuttatalouden tasapainottaminen finanssi- politiikan päätöseläimellä	7	
Keskuspäättökilpailut	9	
Raha- ja valuuttakurssipolitiikka	9	
<i>Valuutta- ja rahamarkkinoilla rauhanen vuosi</i> ..	9	
Korot alenivat alkuvuodesta vain vähäkuusesti	9	
Maaliskuun lopulta markkinoiden levotto- muus lisääntyi	9	
Markkinat rauhoittuivat, mutta valuutta- varanto ei kohenenyt	10	
Markka laskettiin kellumaan	11	
Lokakuun säästöohjelman rahoitti markki- noita	11	
Pankkien luotonanto supistui	12	
Epävarmuus leinasi pääomamarkkinoita	13	
Ulkomaisten velan rakenne muuttui	13	
Rahalokia muutettiin	14	
Pohjoismaiden keskuspankkien välisen valuuttatukusopimus uudistettiin	14	
Rahoitusmarkkinat	15	
Pankkien kannattavuus heikkeni	15	
Pankkijärjestelmä tuettiin	15	
Lähes kaikille pankkeille uusia pääomas- Peruskorkondonnaisia luotto- ja talletus- korkoja muutettiin epäsymmetrisesti	16	
Kassavaroitustilauksien korkoa muutettiin	16	
Valtion vakuutuslaitos perustettiin	16	
Valtion vakuutuslaitosta koskeva laki muut- tettiin	17	
Valtion vakuutusrahaston tukitoimet	17	
SKOP Suomen Pankilta Valtion vakuus- rahastolle	17	
Säästöpankin tukeminen	17	
STS-Pankki luvkuttain Kaupallis-Osake- Talletusten markkinakorkotus lisääntyi, ja pankkien rationalisointipäätökset kasvotivat	18	
Arvopaperimarkkinoiden toimintaedellytykset kehitettiin	18	
Rahoitusmarkkinoiden toimintaympäristö uudistettiin	19	
Maksuvälinsäätelyjärjestelmä käyttöön heinä- kuussa	19	
Rahoituslaitoksia koskeva lainsäädäntö uudistui jälleen	19	
Arvopaperimarkkinainsäädäntöä kehitettiin	21	
Pääomatalojen verotus uudistui	21	
Rahoituslaitosten tuottelu- ja valmistelu	21	
Suomen Pankkia koskevan lainsäädännön muutostarvetta selvitettiin	22	
Maksujärjestelmän kehittäminen	22	
Muu viranomais toiminta	23	
Maksusopimus lopetettiin	23	
Idänkaupan saamiset	23	
Valuuttavarojen hoito	23	
Maksuvälinehuolto	23	
Taimiraha Oy perustettiin	24	
Tilinpäätös	26	
Tase	26	
Tuloslaskelma	28	
Tilinpäätöksen liitteet	29	
Tilinpäätöksen kommentit	30	
Tilinpäätös- ja kirjausperiaatteet	30	
Tilien kääntäminen	30	
Tilien korjaukset	32	

HELSINKI 1993

EDUSKUNNAN

PANKKIVALTUUSTON KERTOMUS

1992

*

EDUSKUNNAN

TALOUSVALIOKUNNALLE

ISSN 0356-0449

PAINATUSKESKUS OY, HELSINKI 1993

Sivu	
40	Rahain 2- ja 3:n muuttaminen
41	Markkin ulkoisen arvion vaihteluvuon rajojen jättäminen huomiotta toistaiseksi
42	Rahoitusmarkkinoiden väkään tulvaminen ja säästöpankkien Kesku-Osake-Pankkiin kesä ja joulukuun välillä
43	Osakemarkkinoiden ja -ostojen
44	Pankkivaltuuston antama lausunto
45	Laki erään Suomen Pankin omistamien osakkeiden verotuksesta
46	Osakkeiden verotuksesta
47	Osakkeiden verotuksesta
48	Osakkeiden verotuksesta
49	Osakkeiden verotuksesta
50	Osakkeiden verotuksesta
51	Osakkeiden verotuksesta
52	Osakkeiden verotuksesta
53	Osakkeiden verotuksesta
54	Osakkeiden verotuksesta
55	Osakkeiden verotuksesta
56	Osakkeiden verotuksesta
57	Osakkeiden verotuksesta
58	Osakkeiden verotuksesta
59	Osakkeiden verotuksesta
60	Osakkeiden verotuksesta
61	Osakkeiden verotuksesta
62	Osakkeiden verotuksesta
63	Osakkeiden verotuksesta
64	Osakkeiden verotuksesta
65	Osakkeiden verotuksesta
66	Osakkeiden verotuksesta
67	Osakkeiden verotuksesta
68	Osakkeiden verotuksesta
69	Osakkeiden verotuksesta
70	Osakkeiden verotuksesta
71	Osakkeiden verotuksesta
72	Osakkeiden verotuksesta
73	Osakkeiden verotuksesta
74	Osakkeiden verotuksesta
75	Osakkeiden verotuksesta
76	Osakkeiden verotuksesta
77	Osakkeiden verotuksesta
78	Osakkeiden verotuksesta
79	Osakkeiden verotuksesta
80	Osakkeiden verotuksesta
81	Osakkeiden verotuksesta
82	Osakkeiden verotuksesta
83	Osakkeiden verotuksesta
84	Osakkeiden verotuksesta
85	Osakkeiden verotuksesta
86	Osakkeiden verotuksesta
87	Osakkeiden verotuksesta
88	Osakkeiden verotuksesta
89	Osakkeiden verotuksesta
90	Osakkeiden verotuksesta
91	Osakkeiden verotuksesta
92	Osakkeiden verotuksesta
93	Osakkeiden verotuksesta
94	Osakkeiden verotuksesta
95	Osakkeiden verotuksesta
96	Osakkeiden verotuksesta
97	Osakkeiden verotuksesta
98	Osakkeiden verotuksesta
99	Osakkeiden verotuksesta
100	Osakkeiden verotuksesta
101	Osakkeiden verotuksesta
102	Osakkeiden verotuksesta
103	Osakkeiden verotuksesta
104	Osakkeiden verotuksesta
105	Osakkeiden verotuksesta
106	Osakkeiden verotuksesta
107	Osakkeiden verotuksesta
108	Osakkeiden verotuksesta
109	Osakkeiden verotuksesta
110	Osakkeiden verotuksesta
111	Osakkeiden verotuksesta
112	Osakkeiden verotuksesta
113	Osakkeiden verotuksesta
114	Osakkeiden verotuksesta
115	Osakkeiden verotuksesta
116	Osakkeiden verotuksesta
117	Osakkeiden verotuksesta
118	Osakkeiden verotuksesta
119	Osakkeiden verotuksesta
120	Osakkeiden verotuksesta
121	Osakkeiden verotuksesta
122	Osakkeiden verotuksesta
123	Osakkeiden verotuksesta
124	Osakkeiden verotuksesta
125	Osakkeiden verotuksesta
126	Osakkeiden verotuksesta
127	Osakkeiden verotuksesta
128	Osakkeiden verotuksesta
129	Osakkeiden verotuksesta
130	Osakkeiden verotuksesta
131	Osakkeiden verotuksesta
132	Osakkeiden verotuksesta
133	Osakkeiden verotuksesta
134	Osakkeiden verotuksesta
135	Osakkeiden verotuksesta
136	Osakkeiden verotuksesta
137	Osakkeiden verotuksesta
138	Osakkeiden verotuksesta
139	Osakkeiden verotuksesta
140	Osakkeiden verotuksesta
141	Osakkeiden verotuksesta
142	Osakkeiden verotuksesta
143	Osakkeiden verotuksesta
144	Osakkeiden verotuksesta
145	Osakkeiden verotuksesta
146	Osakkeiden verotuksesta
147	Osakkeiden verotuksesta
148	Osakkeiden verotuksesta
149	Osakkeiden verotuksesta
150	Osakkeiden verotuksesta
151	Osakkeiden verotuksesta
152	Osakkeiden verotuksesta
153	Osakkeiden verotuksesta
154	Osakkeiden verotuksesta
155	Osakkeiden verotuksesta
156	Osakkeiden verotuksesta
157	Osakkeiden verotuksesta
158	Osakkeiden verotuksesta
159	Osakkeiden verotuksesta
160	Osakkeiden verotuksesta
161	Osakkeiden verotuksesta
162	Osakkeiden verotuksesta
163	Osakkeiden verotuksesta
164	Osakkeiden verotuksesta
165	Osakkeiden verotuksesta
166	Osakkeiden verotuksesta
167	Osakkeiden verotuksesta
168	Osakkeiden verotuksesta
169	Osakkeiden verotuksesta
170	Osakkeiden verotuksesta
171	Osakkeiden verotuksesta
172	Osakkeiden verotuksesta
173	Osakkeiden verotuksesta
174	Osakkeiden verotuksesta
175	Osakkeiden verotuksesta
176	Osakkeiden verotuksesta
177	Osakkeiden verotuksesta
178	Osakkeiden verotuksesta
179	Osakkeiden verotuksesta
180	Osakkeiden verotuksesta
181	Osakkeiden verotuksesta
182	Osakkeiden verotuksesta
183	Osakkeiden verotuksesta
184	Osakkeiden verotuksesta
185	Osakkeiden verotuksesta
186	Osakkeiden verotuksesta
187	Osakkeiden verotuksesta
188	Osakkeiden verotuksesta
189	Osakkeiden verotuksesta
190	Osakkeiden verotuksesta
191	Osakkeiden verotuksesta
192	Osakkeiden verotuksesta
193	Osakkeiden verotuksesta
194	Osakkeiden verotuksesta
195	Osakkeiden verotuksesta
196	Osakkeiden verotuksesta
197	Osakkeiden verotuksesta
198	Osakkeiden verotuksesta
199	Osakkeiden verotuksesta
200	Osakkeiden verotuksesta

SISÄLLYS

SUOMEN PANKIN TOIMINTA	5
Taloudellinen kehitys	5
Talous pysyi heikkona 1992	5
Teollisuusmaiden taantuma jatkui ja valuuttahäiriöt lisääntyivät	5
Kilpailukyyn paraneminen tuki vientiä	5
Kotimarkkina-alat suurissa vaikeuksissa ja rahoitusongelmissa	6
Työttömyys ennätyslukuihin	7
Inflaatio pysyi hitaana	7
Ulkoinen tasapaino parani	7
Valtiontalouden tasapainottaminen finanssipolitiikan pääongelma	7
Keskuspankkipolitiikka	9
Raha- ja valuuttakurssipolitiikka	9
<i>Valuutta- ja rahamarkkinoilla rauhan vuosi</i>	9
Korot alenivat alkuvuodesta vain väliaikaisesti	9
Maaliskuun lopulla markkinoiden levottomuus lisääntyi	9
Markkinat rauhoittuivat, mutta valuuttavaranto ei kohentunut	10
Markka laskettiin kellumaan	11
Lokakuun säästöohjelma rauhoitti markkinoita	11
Pankkien luotonanto supistui	12
Epävarmuus leimasi pääomamarkkinoita	13
Ulkomaisen velan rakenne muuttui	13
Rahalakia muutettiin	14
Pohjoismaiden keskuspankkien välinen valuuttatukisopimus uudistettiin	14
Rahoitusmarkkinat	15
Pankkien kannattavuus heikkeni	15
Pankkijärjestelmää tuettiin	15
Lähes kaikille pankeille uutta pääomaa	15
Peruskorkosidonnaisia luotto- ja talletuskorkoja muutettiin epäsymmetrisesti	16
Kassavarantotalletusten korkoa muutettiin	16
Valtion vakuusrahasto perustettiin	16

Sivu	
35	PANKKIVALTUUSTON KÄSITTELEMIÄ ASIOITA
35	Tilintarkastus
35	Lainausliikkeen ja valuuttakaupan tarkastus
35	Investoinnit ja harkittuun tarkastukseen
35	Kertomus E. J. Längmannin rahastojen toiminnasta
35	Peruskortin ja matkailun luotto- ja talletus-
35	Kassavarantotalletusten korkoa
35	Suomen Pankin soveltamien korkojen rajat
35	Välillä väkään tulvaminen
35	Valtion vakuusrahaston tukitoimet
35	SKOP Suomen Pankilta Valtion vakuusrahastolle
35	Suomen Säästöpankin tukeminen
35	STS-Pankki fuusioitiin Kansallis-Osake-Pankkiin
35	Talletusten markkinakorkoisuus lisääntyi, ja pankkien rationalisointipaineet kasvoivat
35	Arvopaperimarkkinoiden toimintaedellytyksiä kehitettiin
35	Rahoitusmarkkinoiden toimintaympäristö uudistui
35	Maksuvalmiusjärjestelmä käyttöön heinäkuussa
35	Rahoituslaitoksia koskeva lainsäädäntö uudistui jälleen
35	Arvopaperimarkkinalainsäädäntöä kehitettiin
35	Pääomatulojen verotus uudistui
35	Rahoitustarkastuksen uudelleenjärjestelyä valmisteltiin
35	Suomen Pankkia koskevan lainsäädännön muutostarvetta selvitettiin
35	Maksujärjestelmien kehittäminen
35	Muu viranomaistoiminta
35	Maksusopimus lopetettiin
35	Idänkaupan saamiset
35	Valuuttavarannon hoito
35	Maksuvälinehuolto
35	Toimiraha Oy perustettiin
35	Tilinpäätös
35	Tase
35	Tuloslaskelma
35	Tilinpäätöksen liitteet
35	Tilinpäätöksen kommentit
35	Yleiset tilinpäätös- ja kirjausperiaatteet
35	Taseen kommentit
35	Tuloslaskelman kommentit

Sivu		Sivu
	PANKKIVALTUUSTON KÄSITTELEMIÄ ASIOITA	
35	Tilintarkastus.....	35
35	Lainausliikkeen ja valuuttakaupan tarkastus.....	35
35	Inventoinnit ja haarakonttorien tarkastukset.....	35
35	Kertomus E. J. Längmanin rahastojen toiminnasta.....	35
35	Peruskoron ja matalien luottokorkojen korotus.....	35
36	Kassavarantotalletusten korko.....	36
37	Suomen Pankin soveltamien korkojen rajat.....	37
37	Valtion vakuusrahaston sekkitililuotosta perittävä korko.....	37
37	Valtion vakuusrahastolle myönnettävän tilapäisen luoton ja rahaston talletustilin korko.....	37
38	Maksuvalmiusjärjestelmän käyttönotosta Suomen Pankin soveltamiin korkoihin aiheutuvat muutokset.....	38
38	Peruskoron alentaminen.....	38
39	Suomen Pankin valtuudet ottaa ulkomaista luottoa.....	39
39	Markan ulkoisen arvon vaihteluvälin rajojen noudattamatta jättäminen (markan arvon tilapäinen kelluminen).....	39

Kertomuksen luvut perustuvat vuoden 1993 helmikuun alussa käytettävissä olleisiin tietoihin.

SUOMEN PANKIN TOIMINTA

Taloudellinen kehitys

Talous pysyi heikkona 1992

Vuoden 1991 syvän taantumun jälkeen vientiteollisuus elpyi, mutta kotimarkkinoiden taantuma paheni edelleen vuonna 1992. Viennin nopeaa elpymistä tuki vuoden 1991 marraskuun devalvaatio, mikä kuitenkin samalla heikensi kotimaista kysyntää ja kotimarkkinoiden varassa olevien yritysten tilaa. Niiden tuotanto supistui, työllisyys heikkeni rajusti ja rahoitusongelmat vaikeutuivat. Valtiontalouden alijäämä suureni voimakkaasti, ja luottotappioiden kasvu sekä varallisuusarvojen aleneminen heikensivät pankkien kannattavuutta. Turvataksaan pankkien vakavaraisuuden valtio joutui antamaan niille rahoitustukea, mikä osaltaan edelleen lisäsi valtiontalouden rahoitustarvetta. Talouden tilan heikkeneminen ja riittämättömiksi osoittautuneet toimenpiteet valtiontalouden velkaantumisen rajoittamiseksi pitivät yllä epäluottamusta markan ulkoista arvoa kohtaan. Valtiontalouden tasapainon parantamiseen tähdännyt hallituksen periaatepäätös lokaan puolivälissä sekä palkankorotuksista pidättäytyminen rauhoittivat lopulta raha- ja valuuttamarkkinoita, ja korkotaso aleni vuoden loppua kohti.

Teollisuusmaiden taantuma jatkui ja valuuttahäiriöt lisääntyivät

Läntisten teollisuusmaiden taloudellinen taantuma jatkui, vaikka Yhdysvallat, Japani ja Englanti ovat vuodesta 1991 lähtien tuntuvasti keventäneet rahapolitiikkaansa. Taantumaa pitkittivät yritysten ja kotitalouksien huomattava velkaantuneisuus, varallisuusarvojen lasku sekä pankkien ongelmat. Euroopassa taloudellista kasvua heikensi myös korkea korkotaso, joka johtui Saksan itäosan jälleenrakentamisen ai-

heuttamasta budjettialijäämän kasvusta ja inflatiopaineiden lisääntymisestä. Kesän aikana korkoja Euroopassa nosti myös se, että Tanska kansanäänestyksessä hylkäsi Maastrichtin sopimuksen, sillä tuloksen arvioitiin vaarantavan Euroopan talous- ja rahaliittosuunnitelmat. Raha- ja valuuttamarkkinoiden epävarmuus kasvoi ennen syyskuussa pidettyä Ranskan kansanäänestystä niin suureksi, että keskuspankkien tukitoimista huolimatta Euroopan yhteisön valuuttojen vaihtokurssimekanismi (ERM) murtui. Syyskuun puolivälissä Englannin punta ja Italian liira päästettiin kellumaan ja Espanjan peseta devalvoitiin. Valuuttamarkkinat rauhoituivat kuitenkin vain väliaikaisesti, ja marraskuun lopulla epävarmuus lisääntyi uudestaan. Ruotsin kruunu oli mittavista tukitoimista huolimatta päästettävä kellumaan, ja Espanjan, Portugalin sekä Islannin valuutat devalvoitiin. Joulukuussa myös Norjan kruunu päästettiin kellumaan.

Useimmissa Euroopan maissa korot laskivat syyskuun valuuttakriisin jälkeen, mutta valuuttamarkkinoiden epävarmuus huononsi taloudellista ilmapiiriä. Yhdysvaltojen talouden lievästä elpymisestä huolimatta OECD-maiden kokonaistuotanto kasvoi vain 1½ % vuonna 1992, ja mm. Englannissa ja Ruotsissa tuotanto supistui jo toisena vuonna peräkkäin. Maailmankauppa lisääntyi kuitenkin noin 5 %. Osittain tämä johtui kehitysmaiden kaupan kasvusta. Suomen vientimarkkinat kasvoivat runsaat 4 %.

Kilpailukyvyyn paraneminen tuki vientiä

Vientimarkkinoiden elpymisen ohella Suomen viennin kasvua tuki myös hintakilpailukyvyyn merkittävä koheneminen. Vuoden 1991 marraskuussa solmitun kaksivuotisen tuloratkaisun mukaisesti sopimuspalkat pidettiin ennallaan vuonna 1992 ja yksityisen sektorin työntajien sosiaalimaksut alenivat hieman. Kun työvoimaa

vähennettiin tuntuvasti, teollisuuden yksikkötyökustannukset supistuivat lähes 10 %. Lisäksi vuoden 1991 marraskuussa tehty markan 12.3 prosentin devalvaatio ja kellutus päätöksen jälkeinen ulkoisen arvon runsaan 10 prosentin heikkeneminen paransivat hintakilpailukykyä tärkeimpiin kilpailijamaihin verrattuna niin, että se oli vuonna 1992 keskimäärin noin 30 % parempi kuin edellisena vuonna. Myös kotimaisen kysynnän supistumisen vuoksi myyntiä ulkomaanmarkkinoille pyrittiin lisäämään.

Koko tavaraviennin määrä kasvoi 9 %, joten Suomi voitti viime vuosina menettämänsä osuutta maailmankaupasta takaisin. Myös palveluiden viennin määrä kääntyi kasvuun. Kotimaan ja ulkomaisten heikon markkinatilanteen vuoksi ulkomaankauppahinnat kohosivat vain vajaat puolet valuuttakurssien muutoksen määrästä. Viennin yksikköarvoindeksi nousi 6 % ja tuonnin 10 %, joten ulkomaankaupan vaihtosuhte heikkeni.

Tavaraviennin arvo kasvoi 16 %, mihin osaltaan vaikutti valuuttakurssin heikkeneminen. Viennin pääryhmistä eniten pystyttiin lisäämään metalliteollisuustuotteiden vientiä. Sähkökoneiden ja -laitteiden sekä autojen viennin arvo lisääntyi kolmanneksen. Metallin perusteellisuuden viennin arvo lisääntyi viidenneksen ja kemianteollisuuden kuudenneksen. Sen sijaan metsäteollisuustuotteiden vientiä vaikeutti edelleen maailmanlaajuinen ylitarjonta: sekä viennin määrä että hinnat nousivat vain vähän. Mm. sellun viennin arvo säilyi edellisvuotisen suuruisena.

Alueellisesti vienti EY-maihin lisääntyi viidenneksen. Vienti Venäjälle ja muualle entiseen Neuvostoliittoon pysyi vähäisenä alueen pahevien talousongelmien vuoksi.

Kotimarkkina-alat suurissa vaikeuksissa ja rahoitusongelmissa

Viennin elpyminen ei riittänyt korvaamaan kotimarkkinoiden taantumien pahenemista, sillä kotimaantaloudessa jatkui 1980-luvun lopun ylikuumenemisen ja velkaantumisen jälkeinen väistämätön sopeutusvaihe. Vientiteollisuuden kannattavuus parani, mutta monet yritykset toimivat edelleen tappiollisesti. Kotimaisen kysynnän väheneminen heikensi osaltaan kotimarkkinayritysten tulonmuodostusta. Tuotannon määrä supistui edelleen tuntuvasti mm. rakennustoiminnassa sekä monilla palvelualoilla, kuten

tukku- ja vähittäiskaupassa. Kannattavuutta räsittivät suuri velkaantuneisuus, korkeat korot ja yritysten valuuttalainojen hoitokulujen merkittävä lisääntyminen. Myöskään tuontipanosten kallistumista ei taantumien vuoksi voitu kokonaisuudessaan siirtää myyntihintoihin. Tuotannon väheneminen ja alhainen kapasiteetin käyttöaste sekä rahoituskustannusten nousu osaltaan johtivat yritysten kiinteiden investointien supistumiseen. Asuinrakennusinvestoinnit vähenivät 17 %.

Kun kotimarkkinayritysten kannattavuus heikkeni ja konkurssit lisääntyivät, hoitamattomat luotot ja pankkien luottotappiot kasvoivat voimakkaasti. Tämä puolestaan heikensi merkittävästi pankkien kannattavuutta. Hallitus tuki pankkeja vahvistamalla niiden pääomarakennetta sekä suorilla pääomasijoituksillaan että perustamansa Valtion vakuusrahaston välityksellä. Siten pyrittiin estämään luoton tarjonnan väheneminen. Yksityisen sektorin luotonotto kuitenkin supistui heikon kannattavuuden ja taloudellisen epävarmuuden vuoksi. Vakuusarvojen laskun ja luottotappioiden kasvun vuoksi pankit lisäksi olivat varovaisia myöntäessään uusia luottoja.

Kotimarkkinoiden taantumien syveneminen heijastui hyvin selvästi myös kotitaloussektoriin. Suuri työttömyys ja 1980-luvun loppupuolelta peräisin oleva huomattava velkaantuneisuus yhdessä korkean korkotason kanssa heikensivät kotitalouksien tilannetta: niiden käytettävissä olevat reaalitytulot vähenivät lähes 4 %. Talouden epävarmuus lisäsi kotitalouksien säästämistä, mikä edelleen heikensi kotimaista kysyntää. Yksityinen kulutus väheni yli 5 %, kun se edellisena vuonna oli supistunut jo lähes 4 %. Kestokulutustavaroiden myynti väheni jo toisena vuonna peräkkäin yli viidenneksen.

Kotitaloudet vähensivät lievästi myös velkaantumistaan. Sekä kulutus- että asuntoluottojen kanta alkoi supistua. Enenevä määrä kotitalouksia ei kyennyt hoitamaan lainojaan, mikä lisäsi pieneltä osaltaan pankkien luottotappioita. Asuntomarkkinoiden lama syveni edelleen. Uusia asuntoja valmistui 15 000 vähemmän kuin vuonna 1991, ja uusia asuntorakennuskohteita aloitettiin selvästi edellisvuotista vähemmän. Myös asuntojen hinnat laskivat yhä. Vuoden 1992 lokakuussa vanhojen asuntojen hinnat olivat koko maassa noin 20 % alemmat kuin vuotta aikaisemmin ja noin 45 % alemmat kuin huipussaan vuoden 1989 keväällä. Myös asuntojen rakentaminen halpeni edellisvuotisesta.

Kotimaisen kokonaiskysynnän määrä supistui kaikkiaan 5.7 %. Tuonnin määrä pysyi kuitenkin ennallaan, sillä viennin elpyminen lisäsi tuntuvasti monien raaka-aineiden tuontia. Bruttokansantuote supistui 3.5 %. Tehdasteollisuuden tuotanto kasvoi 4 %, joten teollisuuden osuus kokonaistuotannosta alkoi suureta, kun se koko 1980-luvun ajan oli supistunut.

Työttömyys ennätyslukuihin

Paljon työvoimaa käyttävän kotimarkkinasektorin taantuma vähensi sen työvoiman kysyntää tuntuvasti. Kun lisäksi työvoimaa vähennettiin edelleen myös teollisuudessa, työttömyys kasvoi ennenkokemattoman suureksi. Vuoden lopulla työttömyysaste nousi yli 15 prosentin ja oli koko vuonna keskimäärin 13 %. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työttömänä oli vuoden lopussa 365 000 henkeä, ja lomautuksia oli monilla aloilla runsaasti. Pitkäaikaistyöttömien määrä moninkertaistui ja kasvoi vuoden lopulla runsaaseen 50 000:een. Myös nuorisotyöttömyys lisääntyi tuntuvasti; työttömyysaste oli kaksinkertainen väestön keskiarvoon verrattuna.

Inflaatio pysyi hitaana

Hinnat eivät devalvaatioista huolimatta kohooneet merkittävästi. Tämä johtui pääosin sekä hyödyke- että työmarkkinoiden heikosta kysyntätilanteesta. Maailmanmarkkinahintojen lasku ja kotimainen markkinatilanne hillitsivät tuontihintojen nousua; ne kohosivat lokakuusta 1991 lokakuuhun 1992 vain 11 %, vaikka markan ulkoinen arvo Euroopan valuuttoihin nähden samana aikana heikkeni 25 %. Tuontihinnat kohosivat selvästi vasta syksyllä markan uuden heikkenemisen vuoksi. Tuontihintojen nousun ohella kuluttajahintoja nostivat julkisen vallan toimenpiteet. Niiden laskennallinen vaikutus oli noin 2 1/2 prosenttiyksikköä, mutta heikon kysyntätilanteen vuoksi vain runsaan puolen tästä arvioidaan siirtyneen hintoihin vuonna 1992. Inflaatiota vaimensi myös työvoimakustannusten kasvun selvä hidastuminen. Kuluttajahintojen 12 kuukauden nousuvauhti hidastui vuoden 1991 joulukuun 3.9 prosentista vuoden 1992 joulukuun 2.1 prosenttiin.

Marraskuussa 1991 solmitun tulopoliittisen kokonaisratkaisun mukaisesti sopimuspalkat pi-

dettiin vuonna 1992 ennallaan. Kun lisäksi palkkaliukumat jäivät työvoiman heikon kysynnän vuoksi vähäisiksi, kaikkien palkansaajien ansiotasoa nousi edellisvuotisesta keskimäärin 1.8 %. Reaalipalkat alenivat 2 %.

Ulkoinen tasapaino parani

Viennin ripeän lisääntymisen ja kotimaisen kysynnän vähenemisen vuoksi kauppataseen ylijäämä kasvoi 12.2 mrd. markkaan vuonna 1992. Palvelutaseen alijäämä pieneni selvästi ja oli 6.5 mrd. markkaa. Ulkomaisen velan kasvu ja markan arvon heikkeneminen lisäsivät pääomarkkavauksia ulkomaille; nettokorkomenot nousivat 23.2 mrd. markkaan. Tulonsiirtojen alijäämä pysyi ennallaan. Vaihtotaseen alijäämä supistui edellisvuotisesta noin 4 mrd. markalla ja oli 22.8 mrd. markkaa eli 4.6 % bruttokansantuotteesta. Vaihtotaseen alijäämä ja ulkomaisten valuuttojen kalliistuminen markan devalvoitumisen vuoksi kasvattivat ulkomaisen nettovelan 235 mrd. markkaan eli 48 prosenttiin bruttokansantuotteesta.

Valtiontalouden tasapainottaminen finanssi- politiikan pääongelma

Finanssipolitiikan päätavoitteena oli parantaa talouden tasapainoa ja supistaa julkisen sektorin alijäämää. Valtiontalouden alijäämä ja lainanottotarve kasvoivat kuitenkin rajusti vuoden kuluessa. Taantumien ennakoitua pahempi syveneminen yhtäältä vähensi verotuloja ja toisaalta kasvatti menoja työttömyyskorvausten ja pankkien tuen lisääntymisen kautta. Valtion menoista kolmannes jouduttiin kattamaan lainanotolla. Valtion velkaantumisen kasvusuunta näytti tulevia vuosia ajatellen kestävämmältä.

Keväällä syntyneen raha- ja valuuttamarkkinakriisin yhteydessä hallitus teki 5. huhtikuuta periaatepäätöksen talousratkaisusta. Niillä oli tarkoitus leikata valtion menoja 10 mrd. markalla eli 2 prosentilla bruttokansantuotteesta vuonna 1993; monet leikkauksista vähentäisivät valtion menoja myös myöhemmin vuosina.

Kohentaakseen talouspolitiikan uskottavuutta hallitus päätti vuoden 1993 budjettiesityksestä jo kesäkuussa. Esityksen tarkoituksena oli tukea talouden tasapainon palautumista sekä parantaa valtion ja muun julkisen talouden rahoitustasapainoa purkamalla julkisten menojen kasvu-

automatiikkaa. Budjetti sisälsi — jo aiemmin tehtyjen päätösten lisäksi — 7.5 mrd. markan menojen supistukset vuonna 1993. Kokonaismenon arvioitiin vähenevän reaalisesti 2 % ilman pankkitukea. Valtion nettorahoitustarpeen arvioitiin vähenevän vuonna 1993.

Kesän aikana osoittautui, että työttömyys kasvaa odotettua suuremmaksi ja siten myös valtion rahoitustarve. Rahoitusmarkkinoiden rauhoittamiseksi hallitus julkisti 6. elokuuta kahdeksan viikon ohjelman, jossa se vakuutti talouspolitiikan perustuvan kiinteään valuuttakurssiin ja tähtäävän julkisen talouden alijäämän supistamiseen. Samalla hallitus ilmoitti, että se turvaa pankkijärjestelmän toiminnan kaikissa olosuhteissa.

Kotimainen kehitys

	1982—1991 keskimäärin	1989	1990	1991	1992
		määrän muutos, %			
Vienti	1.9	1.6	1.6	—6.7	9.1
Yksityiset investoinnit	2.7	16.3	—7.1	—22.6	—16.0
Yksityinen kulutus	3.4	4.2	0.2	—3.7	—5.3
Kotimainen kokonaiskysyntä	3.8	7.4	—0.3	—8.1	—5.7
— siitä julkinen	3.4	1.8	5.6	2.1	—1.3
Tuonti	4.6	8.8	—0.9	—12.1	0.4
BKT	3.0	5.4	0.3	—6.4	—3.5
		muutos, %			
Ansiotaso	8.5	8.9	9.2	6.3	1.9
Viennin yksikköarvoindeksi	3.2	7.5	—1.2	0.3	6.3
Tuonnin yksikköarvoindeksi	0.8	3.5	1.7	2.3	10.5
Vaihtosuhte	2.3	3.9	—2.8	—1.9	—3.8
Kuluttajahinnat	5.6	6.6	6.1	4.1	2.6
— joulukuu — joulukuu	6.5	4.9	3.9	2.1
Työttömyysaste, %	5.1	3.5	3.5	7.6	13.1
		% bruttokansantuotteesta			
Bruttoinvestoinnit	25.3	30.3	28.4	21.6	18.3
Bruttosäästäminen	22.7	25.3	23.4	16.3	13.7
Vaihtotase = rahoitusjäämä	—2.7	—5.0	—5.0	—5.3	—4.6
— yrityssektori	—5.2	—8.3	—9.3	—7.2	—4.9
— rahoituslaitokset	4.3	4.9	6.1	6.3	4.9
— kotitaloudet	—1.7	—4.7	—3.1	1.2	4.1
— julkinen sektori	0.0	3.1	1.3	—5.5	—8.8

Markkinoiden epäluottamus julkisen talouden tilaan johti markan kellutukseen. Kellutus päätöksen jälkeenkin valuuttamarkkinoiden luottamus talouspolitiikkaan ei palautunut, ja lokakuun puolivälissä hallitus esitti lisää julkisen talouden tasapainon parantamiseen tähdänneitä toimia. Leikkaamalla menoja ja keräämällä lisätuloja hallitus ilmoitti pyrkivänsä supistamaan valtiontalouden rakenteellista alijäämää vuosina 1993—1995. Hallitus esitti muutoksia jo selvästi rajoittavaan vuoden 1993 budjettiin, jonka se oli antanut eduskunnalle syyskuussa; muutosten arvioitiin vähentävän valtiontalouden alijäämää kaikkiaan 8.5 mrd. markalla. Tästä 5.3 mrd. markkaa oli menojen lisäleikkauksia ja 3.2 mrd. markkaa lisätuloja. Valtion

menojen arvioitiin vähenevän reaalisesti 5 % ilman pankkitukea. Menot vähenevät arviolta 16 mrd. markkaa vuonna 1994 ja 20 mrd. markkaa vuonna 1995. Valtion ratkaisuun sisältyi myös laajoja eläkepoliittisia esityksiä, joilla toteutusaan olisi pitkäaikaisia valtion menoja säästäviä vaikutuksia.

Marraskuun lopun tulopoliittisten neuvotte-lujen yhteydessä ja yleislakkouhan edessä hallitus joutui luopumaan joistakin vuodeksi 1993 suunnittelemissaan säästöistä, mutta ne korvattiin erilaisilla työntekijöiden sosiaalimaksujen korotuksilla, joten valtiontalouden alijäämän supistamistavoite ei muuttunut.

Vuonna 1992 valtiontalouden tuloalijäämä kasvoi 42 mrd. markkaan eli 8.5 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Nettorahoitustarve, joka sisältää myös valtion lainanannon ja muut finanssijoitukset (ml. pankkien pääomatuki), oli runsaat 73 mrd. markkaa. Vuoden 1992 lopussa valtion bruttovelka kasvoi 175 mrd. markkaan eli 36 prosenttiin bruttokansantuotteesta.

Finanssipolitiikan harjoittamisen kannalta keskeisen tärkeä oli valtiosääntömuutos, joka mahdollisti sen, että valtion menoja vähentävät lait voidaan eduskunnassa säätää äänten yksinkertaisen enemmistön turvin. Muita talouden tehokkuutta ja julkisen talouden tilaa parantavia toimenpiteitä vuonna 1992 olivat uuden kilpailulainsäädännön voimaansaattaminen sekä kuntien valtionapujärjestelmän laaja uudistaminen. Pääomaverotus uudistettiin ja suomalaisten osakkeiden ulkomaalaisomistusta koskeneet rajoitukset poistettiin vuoden 1993 alusta.

Keskuspankkipolitiikka

Raha- ja valuuttakurssipolitiikka

Tilanne valuutta- ja rahamarkkinoilla oli vuonna 1992 rauhaton, ja sitä leimasivat voimakkaat paineet markan ulkoista arvoa kohtaan. Vuoden 1991 marraskuussa tapahtuneen devalvaation jälkeen Suomen Pankin tärkeimpänä tavoitteena oli luoda olosuhteet, joissa korkotaso voisi laskea. Luottamuksen palauttaminen osoittautui kuitenkin vaikeaksi, ja pyrkimystä vaikeutti edelleen talouden jatkuva heikkeneminen. Markkinat pysyivät hermostuneina, vaikka hintakilpailukyky vahvistui tuntuvasti, valtioneuvosto teki laajakantoisia säästöpäätöksiä ja Suo-

men Pankki ja muiden Euroopan maiden keskuspankit sopivat keskinäisistä tukiluotoista. Loppukesästä epävarmuutta lisäsi Euroopan valuuttamarkkinoiden rauhattomuus.

Kun luottamus talouspolitiikkaan ja markan ulkoiseen arvoon ei toimenpiteistä huolimatta vahvistunut, markan kiinteästä suhteesta Euroopan yhteisön maiden laskentayksikköön ecun luovuttiin syyskuun alussa ja markka päästettiin kellumaan toistaiseksi. Kellunta nähtiin parhaaksi vaihtoehdoksi, koska kiinteään vaihtokurssin puolustaminen olisi syntyneessä tilanteessa ollut vaikeata ja kansantaloudelle kallista. Markan kellutus ei kuitenkaan merkinnyt luopumista mahdollisimman vakaan rahanarvon tavoitteesta.

Lokakuun puolivälissä julkistettu hallituksen monivuotinen ohjelma valtiontalouden tervehdyttämiseksi rauhoitti markkinat, ja valuuttavirta kääntyi takaisin Suomeen. Markan ulkoinen arvo pysyi loppuvuoden ajan verraten vakaana. Korot alenivat paitsi markkinoiden luottamuksen lisääntymisen myös ulkomaisten korkojen alenemisen vuoksi.

Valuutta- ja rahamarkkinoilla rauhaton vuosi

Korot alenivat alkuvuodesta vain väliaikaisesti

Vuoden 1991 marraskuun devalvaation jälkeen Suomen Pankin keskeisenä tavoitteena oli edelleen pitää valuuttakurssi vakaana. Samalla varauduttiin siihen, että mahdolliset paineet purkautuvat korkoihin ja valuuttavarantoon.

Vuoden 1992 alussa ecun markkaurssi oli vakiintunut valuuttakurssin vaihteluvälin keski-vaiheille. Pääomavirta oli kääntynyt Suomeen päin, mikä salli korkojen alenemisen. Helmikuun alussa alkoi varmistua, että Suomi jättää jäsenyyshakemuksensa Euroopan yhteisöille, ja hallitus teki periaatepäätöksen rajoittaa julkisten menojen kasvua. Markkinakorot alenivat edelleen. Suomen Pankki antoi korkojen madaltua ja eron ulkomaisiin korkoihin kaventua. Valuuttavirta kääntyi kuitenkin helmikuun lopussa maasta pois ja korot nousivat uudelleen.

Maaliskuun lopulla markkinoiden levottomuus lisääntyi

Maaliskuussa julkistettiin hallituksen ja Suomen Pankin laaja esitys pankkien tukemiseksi. Esi-

tyksellä pyrittiin siihen, ettei pankkien luottotapioiden kasvu rajoittaisi luotonantoa. Pankkitukeen kuului myös päätös korottaa peruskorkoa yhdellä prosenttiyksiköllä eli 9.5 prosenttiin toukokuun alusta alkaen (pankkituesta ja korkoratkaisuista lähemmin s. 15). Samassa yhteydessä nostettiin myös pankeille maksettavaa kassavaranotalletusten korkoa yhdellä prosenttiyksiköllä.

Pankkituen julkistaminen vaikutti positiivisesti markkinatilanteeseen, mutta vaikutukset jäivät lyhytaikaisiksi. Markkinoiden levottomuus lisääntyi, kun pääministeri Esko Aho ja Suomen Pankin pääjohtaja Rolf Kullberg ajautuivat julkiseen ristiriitaan. Tasavallan presidentin kanssa käymiensä keskustelujen jälkeen Suomen Pankin pääjohtaja ilmoitti siirtyvänsä eläkkeelle kesällä.

Eroilmoitus lisäsi epävarmuutta ja levottomuutta valuuttamarkkinoilla. Suomen Pankki tuki markan arvoa myymällä valuuttaa ja antamalla korkojen nousta. Yhden kuukauden heliborkorko kohosi lähes 17 prosenttiin ja kolmen kuukauden heliborkorko 12.8 prosentista 13.4 prosenttiin. Interventioista ja korkojen noususta huolimatta markan arvo suhteessa ecuun heikkeni kuitenkin selvästi.

Huhtikuun 5. päivänä hallitus esitti valtion menoja leikkaavan talouspoliittisen ohjelman. Toimenpiteiden uskottavuutta lisäsi se, että tekeillä olleen valtiosääntömuutoksen jälkeen hallitus pystyisi saamaan lähes kaikki esitetyt toimenpiteet hyväksytyiksi ilman eduskunnan opposition tukea.

Niin ikään huhtikuun 5. päivänä pääjohtaja Rolf Kullberg ilmoitti, että hän oli kärjistyneen talouspoliittisen tilanteen vuoksi pyytänyt tasavallan presidentiltä eron virastaan heti. Samanaikaisesti ilmoitettiin, että tasavallan presidentti oli nimittänyt Suomen Pankin uudeksi pääjohtajaksi pankin johtokunnan jäsenen kauppatieteiden tohtori Sirkka Hämäläisen.

Suomen Pankki solmi tässä yhteydessä myös ns. swapsopimukset Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Saksan keskuspankin kanssa. Sopimusten mukaan nämä keskuspankit sitoutuivat lainaamaan Suomen Pankille määrääjäksi omaa valuuttaansa akuutin valuuttakriisin aiheuttamien valuuttavirtojen rahoittamiseksi.

Pankkivaltuusto lisäsi Suomen Pankin johtokunnan korkovaltuuksia toistaiseksi. Pankeilta perittävä päiväluottokorko voitiin tarvittaessa nostaa 40 prosenttiin saakka, mikä sakkokorkona merkitsi 80:tä prosenttia.

Markkinat rauhoittuivat, mutta valuuttavaranto ei kohentunut

Hallituksen toimenpiteet rauhoittivat tilannetta mutta eivät riittäneet kääntämään valuuttavirtaa Suomeen. Maaliskuun lopussa Suomen Pankin nettovaluutta-asema (Suomen Pankin valuuttavaranto termiinasema mukaan lukien) oli 31.2 mrd. markkaa. Huhtikuun ensimmäisen taseviikon aikana se supistui 17.9 mrd. markkaan. Koko kevään ja kesän jatkunutta epävarmuutta osoittaa se, että elokuun kolmannen taseviikon loppuun tultaessa valuuttavaranto oli edelleen pienempi kuin ennen huhtikuun levottomuutta. Valuuttavarantoa ylläpiti lähes yksinomaan valtion pääomantuonti. Kotimaiset yritykset ja pankit samoin kuin ulkomaiset sijoittajat purkivat markkasaamisiaan.

Huhtikuun kriisin jälkeen korot laskivat vain vähän. Epävarmuuden lieventämiseksi hallitus aikaisti vuoden 1993 tulo- ja menoarvioesityksensä käsittelyä. Markkinoilla pelättiin mm. syksyn palkkaneuvottelujen muodostuvan vaikeiksi. Lokakuussa pidettävien kunnallisvaalien puolestaan odotettiin lisäävän poliittisia jännitteitä. Odotusten epävarmuus näkyi erityisesti kuuden kuukauden koroissa, jotka olivat kesä-heinäkuussa kaikkein korkeimmat. Taloudessa oli selvästi epävarmuutta valuuttakurssin pitävyydestä. Rauhattomuutta lisäsi se, että Suomen Pankin valuuttavaranto oli edelleen suhteellisen pieni.

Vähentääkseen valuuttojen riittävyttä koskevaa epävarmuutta Suomen Pankki neuvotteli alkukesän aikana laajoista tukiluottosopimuksista. Nämä Euroopan keskuspankkien kanssa solmitut huomattavat tukiluottosopimukset julkistettiin heinäkuun 15. päivänä. Saksan ja Tanskan kanssa solmitut määräaikaiset sopimukset korvattiin nyt aiempaa laajemmilla, kaikkien EY-maiden keskuspankkien kanssa tehdyillä bilateraalilla, pysyvillä sopimuksilla. Norjan ja Ruotsin keskuspankkien kanssa solmitut tukisopimukset olivat edelleen voimassa. Lisäksi Itävallan ja Sveitsin keskuspankkien kanssa oli sovittu vastaavista järjestelyistä. Tukiverkoston kuuluivat siten kaikkien EY- ja Eftamaiden keskuspankit Islantia lukuun ottamatta. Tieto sopimuksesta rauhoitti markkinoita, ja lähes kaikki korot laskivat noin prosenttiyksikön eli 13.3—13.6 prosenttiin.

Muutamia päiviä tukiluotoista ilmoittamisen jälkeen julkisuudessa esiintyi keskustelua noudatettavasta talouspolitiikasta ja pankkien tukemi-

sestä. Tämä heijastui heti raha- ja valuuttamarkkinoihin: korot nousivat uudelleen ja valuutan maastavirtaus kiihtyi.

Kansainvälisillä markkinoilla oli myös levottomuutta. Maastrichtin sopimuksen hylkääminen Tanskan kansanäänestyksessä kesäkuussa samoin kuin syyskuussa järjestettävän Ranskan kansanäänestyksen odotus pitivät yllä epävarmuutta raha- ja valuuttamarkkinoilla koko loppukesän. Saksan keskuspankin diskonttokoron nosto heinäkuun puolivälissä nosti korkoja muissakin Euroopan maissa. Euroopan raha- ja valuuttajärjestelmän (EMS) vaikeuksien taustalla olivat jo vuosia kerääntyneet paineet. Monet järjestelmässä mukana olevat maat olivat pitkään harjoittaneet talouspolitiikkaa, joka ei ollut sopusoinnussa valuuttakurssitavoitteen kanssa.

Markka laskettiin kellumaan

Valuuttojen maastavirtaus voimistui loppukesää kohti, vaikka Suomen Pankki antoi huutokaupakoron nousta ja nosti sitä myös itse määrähuutokaupoin kahdesti (maksuvalmiusjärjestelmästä lähemmin s. 19). Epävarmuus heijastui myös markkinakorkojen kehitykseen: kolmen kuukauden heliborkoron ero vastaavaan eucorkoon kasvoi elokuun alussa neljään prosenttiyksikköön.

Markan arvoa tukeneen valuutanmyynnin vuoksi Suomen Pankin nettovaluutta-asema heikkeni ja oli elokuun lopussa alle 20 mrd. markan. Suomen Pankki nosti ensimmäisen keran muilta keskuspankeilta tukiluottoja, tuolloin 1.9 mrd. markan arvosta. Näin se pyrki turvaamaan rahapolitiikan liikkumavaran ja estämään sen, että markkinat reagoisivat heikoksi arvioimaansa valuuttaliquiditeettiin.

Econ markkakurssi pidettiin koko syyskuun ensimmäisen viikon vakaana. Perjantaina 4.9. rahamarkkinat olivat hermostuneet: korot vaihtelivat ja osto- ja myyntikurssien väliset erot kasvoivat. Yhden kuukauden heliborkorko pysyi yli 18 prosentissa ja kolmen kuukauden heliborkorko 17 prosentin tuntumassa. Synä levottomuuteen olivat iltapäivällä julkistettava hallituksen tulo- ja menoarvioesitys, korkojen nousu Ruotsissa sekä levottomuudet muilla kansainvälisillä valuuttamarkkinoilla. Suomen Pankki tuki markkaa myymällä valuuttaa.

Suomen Pankki päätti nostaa lisää tukiluottoja, mutta pidättäytyi muista toimista odottaes-

saan markkinoiden reaktiota yhtäältä budjettiesitykseen, toisaalta EY-maiden viikonvaihteessa pidettävän ministerikokouksen julkkilausemaan. EY-maat päättivät pitää kiinni vallitsevista valuuttakurkseista ja tukea EMS-valuuttoja kaikin keinoin.

Budjettitiedot ja uutiset EY-kokouksesta eivät riittäneet rauhoittamaan markkinoita Suomessa. Korot nousivat maanantaina 7.9. jyrkästi. Suomen Pankki lisäsi rahamarkkinoiden likviditeettiä ja tuki markkaa lähes 5 mrd. markan valuutanmyynnein, mutta valuuttaa virtasi maasta pois. Yhden kuukauden korko nousi korkeimmillaan yli 20 prosentin ja kolmen kuukauden korko kävi 17.3 prosentissa.

Lähipäivinä tai -viikkoina ei ollut nähtävissä mitään sellaisia tekijöitä, jotka olisivat voineet rauhoittaa tilannetta. Levottomuuden päinvastoin odotettiin jatkuvan aina Ranskan kansanäänestykseen saakka. Niin ikään arvioitiin, että korkojen lisäkohoaminen ei olisi enää tällaisessa tilanteessa rauhoittanut markkinoita eikä kääntänyt valuuttavirtaa Suomeen. Markan ulkoisen arvon puolustaminen ulkomaisilla tukiluotoilla olisi näissä oloissa ollut epävarmaa ja voinut koitua kansantaloudelle kalliiksi. Markka päätettiin tässä tilanteessa laskea kellumaan. Asiasta ilmoitettiin tiistaina 8.9. vähän ennen markkinoiden avautumista.

Syyskuun alusta markan kellutus päätökseen saakka myytiin valuuttaa yhteensä 22 mrd. markkaa; tästä terminoitiin 12 mrd. markkaa. Tukiluottoja nostettiin yhteensä 10.6 mrd. markan edestä. Suomen Pankin nettovaluutta-asema oli noin 8 mrd. markkaa negatiivinen.

Markan kelluttaminen merkitsi sitä, että rahapolitiikalla ei enää ollut selkeää ns. välitavoitetta; kiinteä valuuttakurssi oli antanut rahapolitiikan mitoitukselle selvät ohjeet. Rahapolitiikan lopullinen tavoite eli hidas ja vakaa hintakehitys kuitenkin säilyi. Suomen Pankki ilmoitti tämän lopputavoitteen säilyvän, mutta ei julkistanut uutta välitavoitetta. Käytännössä lopputavoitteen toteutumista seurataan useiden eri indikaattoreiden, kuten rahamäärän, rahaperustan, korkojen ja valuuttakurssien kehityksen avulla. Rahapolitiittiset välineet säilyivät ennallaan.

Lokakuun säästöohjelma rauhoitti markkinoita

Kellutuksen jälkeen markan arvo heikkeni 11—13 % ja pysyi melko vakaana aina vuoden lopulle saakka. Kotimaiset yritykset kotiuttivat

valuuttasaamisiansa; ulkomaiset sijoittajat sen sijaan luopuivat edelleen markasta. Valuuttavaranto karttui kuitenkin hitaasti pankkien ja yritysten velkojen sekä Suomen Pankin tukiluottojen takaisinmaksun vuoksi.

Korot kääntyivät laskuun syyskuun aikana. Tähän vaikutti osaltaan korkojen aleneminen muualla Euroopassa. Lokakuun puolivälissä, kunnallisvaalien edellä, hallitus esitteli periaatepäätöksensä vuosien 1993—1995 toimenpiteistä julkisen talouden tasapainon parantamiseksi. Hallituksen säästöohjelma rauhoitti markkinat ja loi edellytyksiä korkojen alenemiselle.

Säästösytysten julkistamisen jälkeen lyhytaikaiset markkinakorot laskivat heti noin 1½ prosenttiyksikköä ja pitkäaikaiset ½ prosenttiyksikköä. Vuoden loppuun mennessä lyhytaikaisten korkojen ero eukorkoihin oli supistunut olemattomaksi. Pitkäaikaisten korkojen aleneminen oli kuitenkin hitaampaa, ja ero ulkomaisiin korkoihin jäi edelleen noin 2½ prosenttiyksikköksi. Tämä heijasti jatkuvia inflaatio-odotuksia ja siten epävarmuutta markkan arvosta tulevaisuudesta.

Marraskuun lopussa Ruotsin kruunun kelluttamiseen johtaneet sekä eräiden muiden pienten Euroopan maiden valuuttoihin kohdistuneet levottomuudet lisäsivät rauhattomuutta kansainvälisillä raha- ja valuuttamarkkinoilla. Ne eivät kuitenkaan liiemmin vaikuttaneet Suomen korkotasoon tai markkan arvoon. Tuloneuvotteluihin liittyneen yleislakkouhan väistyttyä ja sopimuksen synnyttyä erityisesti pitkäaikaiset korot alenivat edelleen ja markka pysyi vakaana vuoden lopulle saakka.

Pitkäaikaisten korkojen aleneminen mahdollisti myös peruskoron alentamisen. Suomen Pankin peruskorko alennettiin 1.1.1993 lukien yhdellä prosenttiyksiköllä eli 8½ prosenttiin.

Suomen Pankki osti kellutus päätöksen jälkeen valuuttaa kartuttaakseen valuuttavarantoa ja maksaakseen takaisin tukiluottojaan. Valuuttavarannon kartuttaminen nähtiin tärkeäksi yhtäältä siksi, että äkillisiä valuuttakurssiliikkeitä voitaisiin vaimentaa, ja toisaalta siksi, että riittävä valuuttavaranto on kiinteisiin valuuttakurssihin palaamisen välttämätön, joskaan ei ainoa edellytys.

Korkojen alenemisen ja valuuttavarannon kasvun myötä Suomen Pankki sitoi runsaasti likviditeettiä sijoitustodistuskaupeihin. Tämän vuoksi Suomen Pankin sijoitustodistusvelka kasvoi noin 8 mrd. markalla eli 15 mrd. markkaan syyskuun alusta marraskuun loppuun. Osa likvi-

diteetistä sidottiin vuoden loppukuukausina kasvavarantotalletuksiin. Kassavarantovelvoitetta nostettiin asteittain loka-joulukuun aikana 3.7 prosentista 5.5 prosenttiin. Kassavarantotalletuksille maksettavaa korkoa alennettiin vuoden 1993 alusta yhdellä prosenttiyksiköllä. Kassavarantotalletusten määrä oli vuoden lopussa 13.1 mrd. markkaa.

Pankkien luotonanto supistui

Taloudellisen taantumun syveneminen ja korkeat korot rajoittivat yleisön velkaantumishalukkuutta vuonna 1992. Toisaalta kasvavat luottotappiot sekä varallisuusarvojen aleneminen saivat pankit tiukentamaan vakuusvaatimuksiaan, mikä kiristi luottojen tarjontaa. Pankkien saamista tuesta huolimatta luottojen kysyntä oli niin heikkoa, että luottokanta, jonka kasvu oli pysähtynyt jo edellisellä vuonna, alkoi selvästi supistua vuonna 1992. Pankkien myöntämät markkaluotot vähenivät vajaat 5 % ja valuuttaluotot noin 10 %. Kellutuksen jälkeinen markkan heikkeneminen kasvatti valuuttaluottojen markkamääräistä kantaa niin, että se vuoden lopussa oli noin 100 mrd. markkaa. Yleisön markkatalletukset pankeissa vähenivät vajaan prosentin, mutta valuuttatalletusten kanta sen sijaan kasvoi.

Markkamääräinen velkaantuminen muuttui myös rakenteeltaan. Vain julkisen sektorin uusien luottojen nostot lisääntyivät vuonna 1992. Yritykset, kotitaloudet sekä rahoituslaitokset nostivat uusia luottoja huomattavasti vähemmän kuin vuonna 1991. Taantumana näkyi selvästi yritysten uusien markkaluottojen määrässä; se väheni runsaat 15 %. Kotitalouksien ottamien uusien luottojen määrä pieneni noin 20 %. Sekä asunto- että kulutusluottoja otettiin vähemmän kuin edellisellä vuonna.

Markkinakorkoja seuraten pankkien myöntämien uusien markkaluottojen keskikorko nousi vuoden aikana, joskin vuoden loppuun kohti myös uusien luottojen korot kääntyivät laskuun. Alkuvuodesta uusien asuntoluottojen keskikorko nousi selvästi hitaammin kuin kulutusluottojen korot. Yritysten kannattavuusvaikeudet ja velkojen uudelleenjärjestelyt heijastuivat myös korkoihin. Uusien yritysluottojen keskikorko pysyi alkuvuoden lähes ennallaan ja oli noin prosenttiyksikön alaisempi kuin kotitalouksien keskikorko.

Pankkien omat viitekorot, joista tärkeimmät ovat Postipankin sekä Osuuspankkien Keskus-

pankin ja osuuspankkiryhmän soveltamat primakorot, seuralivat markkinakorkojen kehitystä. Pankkien viitekorkoihin sidottujen luottojen keskikorko nousi vuoden aikana vajaat 2 prosenttiyksikköä.

Epävarmuus leimasi pääomamarkkinoita

Osakemarkkinat olivat vuonna 1992 lähes yhtä hiljaiset kuin edelliselläkin vuonna, joskin jälkimarkkinat vilkastuivat vuoden viimeisellä neljänneksellä jonkin verran. Osakkeiden hinnat vaihtelivat vuoden mittaan melkoisesti. Syksyyn asti hinnat laskivat. Markkan kellutus päätöksen jälkeen ne alkoivat kuitenkin nousta. Osakemarkkinoilla ei ollut lainkaan yleisöemissioita vuonna 1992. Pörssin kokonaisvaihtoa lisäsi se, että eräät pankkiiriliikkeet ryhtyivät ilmoittamaan joukkovelkakirjalainojen kauppooja pörssissä. Kokonaisuudessaan pörssivaihtoa lisääntyi huomattavasti edellisvuotisesta.

Pääomamarkkinoiden toiminta painottui joukkovelkakirjamarkkinoihin. Lainantarve kasvatti valtion ja kuntien markkamääräisten joukkovelkakirjalainojen emissioita. Valtio nosti markkalainoja 13 mrd. markkaa ja kunnat vajaat 3 mrd. markkaa. Joukkovelkakirjalainojen likviditeetti parani huomattavasti. Valtion viitelainojen markkinatakkauksen aloittaminen paransi osal-

taan näiden lainojen jälkimarkkinoita ja likviditeettiä (markkinatakkauksjärjestelmästä lähemmin s. 19).

Korkea korko ja investointien vähäisyys hilsivät yritysainojen emissioita. Yritykset laskivat uusia joukkovelkakirjalainoja liikkeeseen vain runsaan 7 mrd. markkan arvosta eli saman verran kuin vuonna 1991. Pankkien ja muiden rahoituslaitosten joukkovelkakaemissiot supistuivat suunnilleen 40 % ja olivat noin 15 mrd. markkaa. Pankkien vaikeudet vähensivät sijoittajien kiinnostusta niiden pitkäaikaisiin joukkovelkakirjalainoihin.

Ulkomaisen velan rakenne muuttui

Suomen yksityinen ulkomainen velka oli kansainvälisesti verrattuna kasvanut huomattavan suureksi vuonna 1991. Valtion ulkomainen velka sen sijaan oli vielä suhteellisen pieni. Kun vuonna 1991 alkanut valtiontalouden rahoitustarpeen kasvu jatkui nopeana vuonna 1992, netto-rahoitustarve kasvoi yli 70 mrd. markkaan. Tästä noin kolme neljäsosaa rahoitettiin ulkomaisilla luotoilla. Kun pankit maksoivat samanaikaisesti takaisin ulkomaisia velkojaan, ulkomaisen velan rakenne muuttui merkittävästi. Valtion osuus ulkomaisesta nettovelasta kasvoi 29 prosentista 48 prosenttiin.

Vaihtotaseen rahoitus, milj. mk

	1991	1992				
		I	II	III	IV	I—IV
Kauppatase	4 974	2 059	2 258	4 142	4 169	12 628
A. VAIHTOTASE	—26 696	—8 133	—6 736	—3 528	—4 381	—22 777
B. PÄÄOMANTUONTI	20 292	6 491	5 687	—2 638	3 987	13 528
Lainat (ei-jälkimarkkinakelpoiset) ..	12 107	—1 281	754	—238	3 034	2 269
Suorat sijoitukset	—5 300	—1 149	—121	—1 067	—1 225	—3 562
Portfoliosijoitukset (osakkeet ja joukkovelkakirjalainat), netto	38 375	3 737	11 774	6 333	14 921	36 765
Muut pääomanliikkeet	—24 890	5 184	—6 720	—7 666	—12 743	—21 945
A.+B. VALUUTTAVARANNON MUUTOS	—6 404	—1 641	—1 049	—6 165	—394	—9 249
Lisätieto: Valtion pääomanliikkeet, netto	22 839	8 004	15 673	8 613	18 335	50 625

Pankkien ulkomainen velka supistui noin 25 mrd. markkaa. Osittain tämä johtui siitä, että pankkien ja yritysten ulkomaisen luoton saanti vaikeutui. Syynä oli osin pankkien omien luottokelpoisuusluokitusten heikkeneminen, osin valtion suuri ulkomainen lainanotto samoin kuin muiden Pohjoismaiden luotonoton runsaus.

Pankit kuolettivat yrityksille välittämäänsä valuuttaluottoja noin 12 mrd. markan edestä, mikä vastaa vuonna 1987 nostettujen viiden vuoden kertakuoletteisten eli bulletlainojen määrää. Sen sijaan yritysten suoraan ulkomailta ottamien valuuttaluottojen määrä pysyi lähes ennallaan. Lyhytaikaiset ulkomaankauppaan liittyvät luotot kasvoivat, kun taas sijoitukset ulkomaille olivat samansuuruiset kuin vuonna 1991.

Ulkomaisen velan rakenne muuttui myös siten, että valuuttamääräisen velan osuus kasvoi ja markkamääräisen supistui. Suurin osa pääomasta tuotiin portfoliosijoituksina eli arvopapereiden myynteinä. Nämä koostuivat lähinnä valtion valuuttamääräisten velkakirjalainojen myynneistä ulkomaille. Vuoden mittaan valtion valuuttamääräisiä joukkovelkakirjoja myytiin ulkomaille nettomääräisesti noin 49 mrd. markan edestä. Valtio myi markkamääräisiä joukkolainoja ulkomaille nettomääräisesti vain 0.8 mrd. markan edestä. Vuoden lopussa ulkomaalaisten hallussa olleiden markkamääräisten joukkolainojen määrä oli kaikkiaan 15.7 mrd. markkaa, mikä oli 4.4 mrd. markkaa vähemmän kuin edellisen vuoden lopussa.

Vuoden aikana Suomesta vietiin huomattavasti pääomaa, kun pankit suojasivat valuutan termiinimyyntejään. Yritykset ostivat pankeilta valuuttaa termiinisopimuksin erityisesti huhtikuun alussa sekä heinäkuun lopusta aina markan kellutus päätökseen saakka. Elokuun alusta syyskuun 8. päivään kotimaiset yritykset ostivat pankeilta valuuttaa termiinisopimuksin nettomääräisesti 17.8 mrd. markan edestä. Samana aikana ulkomailta myytiin markkoja termiinisopimuksin vajaan 9 mrd. markan verran. Markan kelluessa yritykset purkivat terminointejaan vuoden viimeisellä neljänneksellä.

Rajut pääomanliikkeet heiluttivat Suomen Pankin valuuttavarantoa vuoden aikana. Syyskuun 9. päivästä vuoden loppuun mennessä valuuttavaranto kasvoi 3.9 mrd. markkaa. Tuki- luottoja oli vuoden vaihteessa vielä 2.3 mrd. markkaa. Valuuttavaranto oli kuitenkin 9.2 mrd. markkaa pienempi kuin vuoden 1991 lopussa. Pääoman tuonti ei siten riittänyt rahoittamaan vaihtotaseen vajetta.

Rahalakia muutettiin

Markan kellutus päätös herätti keskustelun rahalain toisen pykälän tulkinnasta. Voimassa olleen rahalain mukaan Suomen Pankilla oli oikeus tilapäisesti olla noudattamatta vaihteluvälin rajoja, mikäli valuuttamarkkinoilla vallitsi vakava häiriö. Tämän täsmentämiseksi rahalakia muutettiin marraskuun 13. päivänä siten, että valtioneuvosto voi Suomen Pankin esityksestä pitää kellutus oikeuden voimassa toistaiseksi. Valtioneuvosto voi myös peruuttaa Suomen Pankin oikeuden olla noudattamatta vaihteluvälin rajoja, mikäli raha- ja valuuttamarkkinoiden tila sen sallii. Ennen päätöksentekoa valtioneuvoston on kuitenkin pyydyttävä Suomen Pankilta lausunto asiasta. Suomen Pankin on tehtävä valtioneuvostolle esitys uusiksi vaihteluvälin rajoiksi tai ryhdyttävä noudattamaan viimeksi vahvistettuja rajoja.

Markan arvoa ei voitu syksyn kuluessa uudestaan kiinnittää. Kellunnan lopettamisen katsottiin edellyttävän, ettei levottomuutta aiheuttavia tekijöitä ole näköpiirissä ja että valuuttavaranto on kasvanut niin suureksi, että kiinteää kurssia on mahdollista puolustaa. Markan arvon kiinnittämistä vaikeutti myös Euroopassa jatkunut epävarmuus.

Pohjoismaiden keskuspankkien välinen valuuttatukisopimus uudistettiin

Ennen vuodenvaihdetta pohjoismaiset keskuspankit päättivät uudistaa keskinäistä valuuttatukisopimustaan. Sopimuksen ajanmukaistaminen oli jatkoa pohjoismaisten keskuspankkien jo pitkään jatkuneelle valuuttapoliittiselle yhteistyölle. Uusi sopimus tuli voimaan tammikuun 1. päivänä 1993 ja on voimassa toistaiseksi. Se laajentaa olennaisesti aikaisempaa, vuoden 1984 alusta voimaan tullutta sopimusta. Sopimuksen mukaan Norjan, Ruotsin, Suomen ja Tanskan keskuspankilla on mahdollisuus saada muilta Pohjoismailta valuuttatukea 2 000 milj. ecun ja Islannin keskuspankilla 200 milj. ecun arvosta. Toisaalta niillä on velvollisuus antaa toisilleen tukea 1 000 milj. ecun arvosta ja Islannilla 100 milj. ecun arvosta.

Yhteistyössä mukana olevien keskuspankkien on sopimuksen mukaan suhtauduttava myönteisesti myös näitä määriä suurempiin valuuttatukipyyntöihin. Valuuttatuen ehtona on, että lainanottajamaa on ennen luoton käyttöä ryhty-

nyt valuutta- ja rahapoliittisiin toimenpiteisiin valuuttansa arvon vakauttamiseksi.

Rahoitusmarkkinat

Pankkien kannattavuus heikkeni

Yleisön kasvavat velanhoitovaikeudet heijastuivat pankkien toimintaan monella tavalla vuonna 1992. Järjestämättömien ja muiden nollakorkoisten saamisten sekä pankkitakaussaamisten määrä oli vuoden 1991 lopussa noin 40 mrd. markkaa ja kasvoi — ilman luottotappiokirjauksia — vuoden 1992 aikana lähes kaksinkertaiseksi. Nämä ongelmasaamiset rasittivat pankkien korkokatetta. Yritysten konkurssien lisääntyminen näkyi puolestaan suoraan pankkien luottotappioiden kasvuna. Pankit kirjasivat luottotappioita vuonna 1992 yhteensä runsaat 21 mrd. markkaa. Lisäksi vakuusarvojen romahtaminen vaikeutti tilannetta.

Järjestämättömien saamisten kasvun ja suurten varainhankintakustannusten vuoksi pankkien nettomääräiset korkotulot pienenevät edellisvuotista lähes kolmanneksella. Lisäksi arvopaperikaupan supistuminen vähensi pankkien muita tuloja. Näitä tulojen menetyksiä pankit eivät voineet korvata toimintamenojaan vähentämällä.

Kahden viime vuoden aikana Suomen Pankki ja hallitus ovat eri tavoin pyrkineet turvaamaan pankkijärjestelmän vakautta ja pankkien mahdollisuuksia myöntää luottoja. Ensimmäinen tähän tähdäntty toimenpide oli Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin otto Suomen Pankin haltuun vuoden 1991 syyskuussa pankin maksuvalmiuden säilyttämiseksi ja luottamuksen palauttamiseksi sen toimintaan. Suomen Pankki joutui toimimaan haltuunottajana, koska Valtion vakuusrahastoa ei tuolloin ollut vielä olemassa. Suomen Pankki merkitsi SKOP:n uusia osakkeita 2 mrd. markan arvosta ja sai omistukseensa 52.91 % SKOP:n osakepääomasta ja siirsi samalla pankin taseesta 12 mrd. markkaa ongelmallisia saamisia omistamiinsa erillisiin omaisuudenhoitoyhtiöihin. Lisäksi Scopulus Oy merkitsi huhtikuussa 1992 SKOP:n pääomatodistuksia 1.5 mrd. markalla. Maaliskuussa 1992 hallitus päätti myöntää kaikille pankeille yhteensä 8 mrd. markkaa pääomatukea. Lisäksi valtio perusti vakuusrahaston hoitamaan ongelmiin joutuvia pankeja. Pankkijärjestelmän tukemisesta onkin toukokuusta 1992 alkaen vastannut Valtion vakuusrahasto.

Pankkijärjestelmää tuettiin

Jo vuoden 1992 alussa oli nähtävissä, että pankkien tappiot kasvavat tuntuvasti vuoden aikana ja että niiden vakavaraisuus heikkenee merkittävästi. Vakavaraisuuden huononeminen lähelle talletuspankkilain mukaista vähimmäisrajaa heikentää pankin luottokelpoisuutta ja kasvattaa siten pankin varainhankinnan kustannuksia. Pitääkseen vakavaraisuutensa vaaditutasoisena pankin on joko supistettava nettomääräisesti saamisiaan tai taseen ulkopuolisia sitoumuksiaan tai saatava uutta omaa pääomaa markkinoilta. Pankkien luotonannon supistuminen puolestaan vähentäisi entisestään talouden toimeliaisuutta.

Tämän luottolamaksi kutsutun ilmiön estämiseksi valtioneuvosto asetti tammikuussa työryhmän, jonka tehtävänä oli tehdä ehdotukset pankkitoiminnan edellytysten turvaamiseksi ja parantamiseksi. Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin pankinjohtaja Sirkka Hämäläinen Suomen Pankista. Pankkien toimintaedellytysten parantamiseen tähdäntty toimenpidekokonaisuus julkistettiin maaliskuussa.

Lähes kaikille pankeille uutta pääomaa

Vahvistaakseen pankkien vakavaraisuutta valtio tarjoutui tekemään pankeihin yhteensä 8 mrd. markan pääomasijoituksen. Kaikilla pankeilla oli vakavaraisuudestaan riippumatta yhtäläinen oikeus saada pääomasijoituksesta osuus, joka määräytyi pankkien riskipainotettujen saamisten suhteessa.

Pankeille annettiin kaksi määräaika, joihin mennessä niiden oli ilmoitettava, aikovatko ne ottaa tuen vastaan. Ensimmäiseen määräaikaan eli elokuun puoliväliin mennessä 4 liikepankkia ja 53 säästöpankkia oli hakenut pääomatukea yhteensä 4.6 mrd. markkaa. Liikepankeista 2, säästöpankeista 14 ja osuuspankeista 57 haki yhteensä 3.3 mrd. markan osuuttaan pääomasijoituksesta ennen toisen määräajan umpeutumista joulukuussa.

Valtion pääomasijoitus luetaan pankin ensisijaiseksi omaksi pääomaksi. Jos pankilla on voitonjakokelpoisia varoja, sen tulee maksaa pääomasijoitukselle tuottoa, joka aluksi vastaa valtion omia jälleerahoituskustannuksia. Myöhemmin tuotto kasvaa asteittain. Valtiolla on mahdollisuus vaihtaa pääomasijoituksensa pankin äänivaltaisiksi osakkeiksi, jos tuen vastaan-

ottanut pankki jättää kolmen vuoden ajan koron maksamatta tai jos pankin vakavaraisuus huononee lain edellyttämää heikommaksi.

Pankki voi käyttää valtion pääomasijoitusta tappioiden kattamiseen yhdessä osakepääoman kanssa vasta sen jälkeen, kun se on käyttänyt vapaan oman pääomansa ja vararahastonsa. Konkurssitilanteessa valtion pääomasijoituksen etuoikeus on huonompi kuin pankin muiden velkojen, mutta parempi kuin pankin osakkeiden. Pankki saa jakaa osinkoa vain siinä tapauksessa, että sen varat riittävät siihen valtion sijoitukselle suoritettavan täyden koronmaksun jälkeen.

Peruskorkosidonnaisia luotto- ja talletuskorkoja muutettiin epäsymmetrisesti

Pankkien tukipakettiin sisältyi myös Suomen Pankin peruskoron korotus yhdellä prosenttiyksiköllä eli 9.5 prosenttiin toukokuun alusta lähtien. Suomen Pankki kuitenkin edellytti, että ainoastaan matalakorkoisten peruskorkosidonnaisten luottojen korkoja nostettaisiin. Peruskoron noston yhteydessä edellytettiin nimenomaan, että korotus ei koske lainoja, joiden korko on 12 prosenttia tai enemmän. Luotto-korkoja, jotka olivat 11 ja 12 prosentin välillä, suositettiin korotettavan enintään 12 prosenttiin.

Pyrkimyksenä oli pienentää markkina- ja peruskorkosidonnaisten lainojen välistä korkoeroa. Markkinakorkojen oleellisesta kohoamisesta huolimatta peruskorko on pysynyt usean vuoden ajan lähes muuttumattomana. Tämä on johtanut siihen, että useimmat peruskorkosidonnaiset luotot ovat jääneet hyvin matalakorkoisiksi viime vuosina myönnettyihin luottoihin verrattuina.

Peruskoron noston myötä kallistuneihin lainoihin kuului suuri osa korkotukiluotoista. Valtio otti vastatakseen tärkeimpien korkotukiluottojen lisäkorosta 50%. Lisäksi valtio päätti myöntää 50-prosenttisen valtioneuvoston niille olemassa oleville korkotuki- ja kattokorkoluotoille, joilla ennestään ei ollut valtioneuvoston taksaa. Näin pankkien pääomaa vapautui muuhun luotonantoon.

Peruskoron nostolla pyrittiin kasvattamaan pankkien kaventuneita korkomarginaaleja. Talletusten siirryttyä enenevästi korkeakorkoisille tileille pankkien markkamääräinen varainhankinta on kallistunut. Peruskorkoa nostettaessa pidettiin oleellisen tärkeänä, että pankkien

varainhankinnan kustannukset eivät samalla kasvaisi. Siksi verottomien talletusten korot pidettiin ennallaan muuttamalla talletusten ja obligaatioiden veronhuojennuslakia sekä tulo- ja varallisuusverolakia. Käyttelytilien veroton enimmäiskorko säädettiin 4.5 prosentiksi ja peruskorosta riippumattomaksi.

Verottomien 24 kuukauden määräaikaistalletusten enimmäiskorko alennettiin kaksi prosenttiyksikköä pienemmäksi kuin peruskorko, kun se aikaisemmin oli ollut yhden prosenttiyksikön pienempi. Verottomien talletuskorkojen enimmäisrajat eivät siten muuttuneet peruskoron noususta huolimatta. Samalla talletusten ja obligaatioiden veronhuojennuslakia jatkettiin yhdellä vuodella vuoden 1993 loppuun.

Talletusten ja obligaatioiden veronhuojennuslakia muutettiin vielä uudelleen lokakuussa siten, että pankeille tehtiin mahdolliseksi tarjota 36 kuukauden verottomia määräaikaistalletuksia vuoden 1993 loppuun korolla, joka oli enintään peruskorko vähennettynä yhdellä prosenttiyksiköllä. Samalla mahdollisuutta tehdä verottomia 24 kuukauden talletuksia jatkettiin vuoden 1994 loppuun

Kassavarantotalletusten korkoa muutettiin

Pankkien kannattavuuden tukemiseksi eduskunnan pankkivaltuusto päätti nostaa pankkien kassavarantotalletuksille maksettavaa korkoa yhdellä prosenttiyksiköllä huhtikuun alusta lähtien. Korotuksen jälkeen korko oli kolmen kuukauden heliborkorko vähennettynä kahdella prosenttiyksiköllä, mutta ei kuitenkaan alle 8%. Joulukuussa näille talletuksille maksettavaa korkoa päätettiin alentaa. Vuoden 1993 alusta lukien korko on kolme prosenttiyksikköä alle kolmen kuukauden heliborkoron, kuitenkin vähintään 8%.

Valtion vakuusrahasto perustettiin

Pankkien toimintaedellytysten parantamiseen tähdännyt työryhmä suositteli jo muutenkin suunnitteluvaiheessa olleen valtion oman vakuusrahaston perustamista viipymättä. Laki vakuusrahastosta tuli voimaan huhtikuussa, ja rahasto aloitti toimintansa toukokuun alussa. Samassa yhteydessä pankkien omien vakuusrahastojen kannatusmaksun vähimmäismäärää korotettiin merkittävästi.

Valtion vakuusrahaston johtokunnassa on edustajat valtiovaraministeriöstä, pankkitar-

kastusvirastosta, Suomen Pankista ja rahastoon kuuluvista pankeista. Rahaston tukitoimista päättää johtokunnan jaosto, johon kuuluvat valtiovaraministeriön, pankkitarkastusviraston ja Suomen Pankin edustajat. Käytännön tehtäviä hoitaa sivutoiminen asiamies. Valtion vakuusrahasto voi käyttää tehtäviensä hoitamiseen pankkitarkastusviraston ja Suomen Pankin henkilökuntaa.

Vakuusrahaston tehtävänä on turvata talletuspankkien vakaa toiminta ja tallettajien saamiset. Hallitus vahvisti kannanotossaan 6.8.1992, että valtiovallalta turvaa pankkijärjestelmän vakaan toiminnan nimenomaan vakuusrahaston kautta.

Vakuusrahastolla on oikeus myöntää tukilainoja ja takauksia pankkien omille vakuusrahastoille. Se voi antaa tukea myös suoraan pankille merkitsemällä sen osakkeita ja osuuksia. Lisäksi se voi taata pankin ottamia lainoja ja myöntää pankille muutakin rahoitustukea. Rahaston myöntämien lainojen ja muun rahoitustuen sekä takausten yhteismäärä saa olla enintään 20 mrd. markkaa.

Vakuusrahasto voi myöntää tukea vain, mikäli se on tarpeen pankkijärjestelmän vakauden tai yksittäisen pankin tallettajien saamisten turvaamiseksi. Tukeen voi liittyä hyvinkin tiukoja ehtoja. Pankkituen ehdoista päätetään tapauskohtaisesti, mutta päätökset eivät saa olla ristiriidassa Valtion vakuusrahaston hallintoneuvoston lokakuussa hyväksymien tukitoimien yleisten periaatteiden kanssa. Näitä periaatteita on selostettu Valtion vakuusrahaston toimintakeromuksessa.

Yleisten periaatteiden tarkoitus on antaa johtokunnan jaoston toiminnalle suuntaviivat, ja siksi ne eivät välttämättä ole täysin kattavat tai ristiriidattomat. Niiden avulla pyritään myös varmistamaan tukiohjelmien yhdenmukaisuus ja tasapuolisuus.

Valtion vakuusrahastoa koskeva laki muuttumassa

Tarve lisätä Valtion vakuusrahaston lainanottovaltuuksia sekä rahaston käytännön päätöksenteossa ilmenneet ongelmat johtivat rahastosta annetun lain muutosesityksen jättämiseen eduskunnalle tammikuun 1993 alussa.

Lakiesityksessä esitettiin hallinnollisia ja teknisiä muutoksia Valtion vakuusrahaston asemaan ja sen käytettävissä oleviin välineisiin. Esitykseen sisältyy mm. ehdotus, jonka mukaan

pankkitarastusviraston ja Suomen Pankin edustajat eivät enää olisi lain määrääminä edustajina rahaston johtokunnassa. Myös rahaston valtuuksia myöntää tukea esitettiin lisättäväksi 20 mrd. markasta 50 mrd. markkaan.

Eduskunta ei kuitenkaan hyväksynyt perustuslainsäätämismääräystä edellyttävää lakia säädettäväksi kiireellisenä. Sen vuoksi hallitus esitti pankkituen rahoituksen järjestämistä lisäbudjetin avulla. Samalla valmisteltiin erillinen lakiesitys Valtion vakuusrahaston hallinnon uudistamiseksi.

Valtion vakuusrahaston tukitoimet

SKOP Suomen Pankilta Valtion vakuusrahastolle

Suomen Pankin toimet SKOP:n tervehdyttämiseksi 19.9.1991 tapahtuneen haltuunoton jälkeen ovat olleet sellaisia, joista Valtion vakuusrahaston olisi tullut vastata, jos se olisi tuolloin ollut olemassa. Eduskunnan pankkivaltuusto hyväksyi kesäkuussa 1992 kaupan, jolla Suomen Pankin omistama Scopulus Oy myi hallussaan olleet SKOP:n 2 mrd. markan nimellisarvoiset osakkeet sekä SKOP:n 1.5 mrd. markan nimellisarvoiset pääomatodistukset yhteensä 1.5 mrd. markalla Valtion vakuusrahastolle. Vuoden lopussa Valtion vakuusrahasto myönsi SKOP:lle pääomatukea 1.5 mrd. markkaa. SKOP:n siirtyminen Suomen Pankilta vakuusrahaston omistukseen heijasti uutta vastuunjakoja rahaston perustamisen jälkeen.

SKOP:n kriisin selvittämisestä on aiheutunut Suomen Pankille yhteensä 4.3 mrd. markan pääomamenetykset. Tästä 2.6 mrd. markkaa kirjattiin vuoden 1991 tappioksi ja 1.7 mrd. markkaa aktivoitiin vuoden 1992 taseeseen poistettavaksi myöhemmin. Lisäksi saamatta jääneet laskennalliset korkotuotot olivat vuoden 1992 loppuun mennessä noin 1 mrd. markkaa. Suomen Pankin omistamiin omaisuudenhoito-yhtiöihin on edelleen sitoutuneena rahoitusta noin 9.5 mrd. markkaa ja takauksia runsaat 0.6 mrd. markkaa.

Suomen Säästöpankin tukeminen

Kesäkuussa Valtion vakuusrahasto päätti myöntää pääomatukea yhteensä 7.2 mrd. markkaa 41 säästöpankista muodostettavalle Suomen Säästöpankille (SSP). Suomen Pankki antoi päätöksestä puoltavan lausunnon.